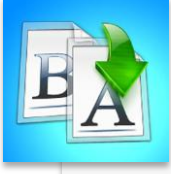

OSMANLI DEVLETİ'NİN ÇÖKÜŞ SÜRECİ

İÇİNDEKİLER

- Osmanlı Devleti'nin Devlet ve Toplum Yapısı
- Osmanlı Devleti'nin Çöküş Süreci
 - Dış Sebepler
 - Rönesans ve Reform Hareketleri, Coğrafi Keşifler, Kapitülasyonlar, Sanayi İnkılâbı, Fransız İhtilali
 - İç Sebepler
 - Osmanlı Devleti'nde Merkezî İdarenin Bozulması
 - Taşra Yönetiminin Bozulması
 - Toprak Sisteminin ve Ordunun Bozulması
 - Ekonomik Yapının Bozulması
 - Eğitim Sisteminin Bozulması
 - Yargı Teşkilatının Bozulması
 - Azınlıkların Faaliyetleri

HEDEFLER

- Bu üniteyi çalıştıktan sonra;
 - Osmanlı Devleti'ni bir dünya devleti mertebesine yükselten sebepleri ve devlet-toplum yapısını öğrenecek,
 - Osmanlı Devleti'nin gerilemesinin iç ve dış sebeplerini öğrenecek,
 - Fransız İhtilâli'nin Osmanlı Devleti'ne etkisinin neler olduğunu kavrayacaksınız.

ATATÜRK
ÜNİVERSİTESİ

ATA-AÖF

ATATÜRK İLKELERİ ve İNKILÂP TARİHİ

ÜNİTE

2

OSMANLI DEVLETİ'NİN DEVLET VE TOPLUM YAPISI

Ünlü İngiliz Tarihçi Arnold Toynbee'nin ifadesiyle Osmanlı Devleti, tarihe yön vermiş, iz bırakmış birkaç devletten biriydi. XIV. yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya çıkan Osmanlı Devleti, yönünü diğer beyliklerin aksine Bizans'a çevirmiş, doğru siyasi, askerî ve içtimai politikalar takip etmek suretiyle de hızla büyüyerek dünyanın en büyük yüz ölçümlü ve en uzun süreli yaşayan devletleri arasına girmeyi başarmıştı.

Stefanos Yerasimos'a göre cevap verilmesi gereken soru şudur: "Nasıl oldu da Osmanlılar, hepsi hemen aynı tabandan yola çıkan bir düzine beylik arasından sıyrılıp bir imparatorluk hâline gelebildiler?" Bu soruya verilecek cevap şudur: Osmanlı Beyliği'nin Batı'ya yönelmeden önce Bizans'tan başlayan bilinçli eylem stratejisidir.

Bu strateji, kısa zamanda hem Hristiyan hem de İslam dünyasında onun prestijini artırmıştı. Osmanlı Beyliği'nin devletleşme ve prestij mücadelesi elbette yalnız bilinçli "fetih" eylemiyle izah edilemez. Bunun yanında beylikten devlete uzanan çizgide onun sahip olduğu devlet ve toplum yapısı da bu büyümenin en önemli kodlarındandı.

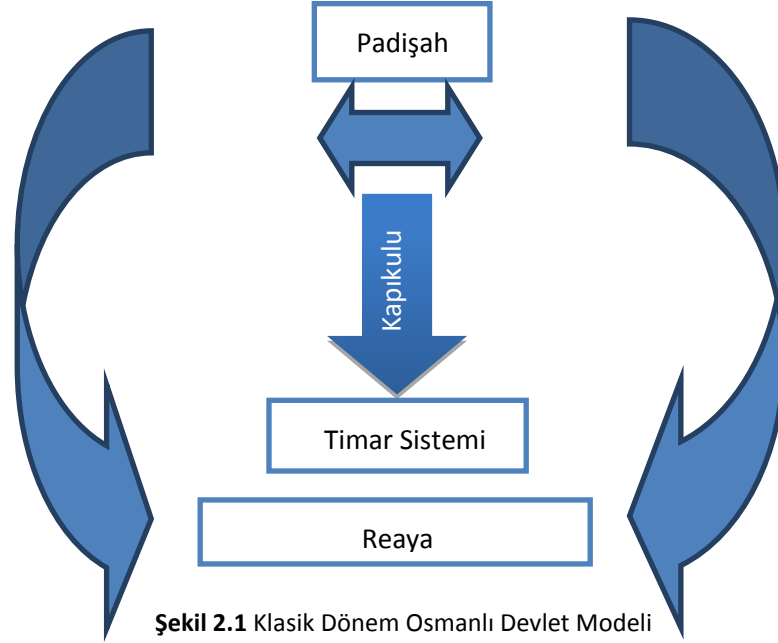
Osmanlı Devleti'nde siyasi-idari sistemin başında padişah vardı. Padişah, kuruluşundan yıkılışına kadar hep Osmanlı soyundan gelmişti. Padişahlar; "Bey", "Gazi", "Sultan", "Han", "Hüdavendigâr", "Emir", "Hünkâr", "Hakan" gibi hem İslamî, hem de eski Türk Devlet geleneklerinden gelen sıfatları kullanmışlardı.

Osmanlı Devleti'nde "padişahlık" babadan oğula geçerdi. "Saltanat" sistemi de denilen bu yapıda ülke, padişah ve ailesinin ortak malıdır ve Türk veraset sistemi gereğince bütün aile üyeleri hak sahibi idi. Eski devirlerden beri Türk devletlerinde hakani seçecek bir gelenek yerleşmemişti. Zaman zaman veliaht tayini, büyük veya küçüklerin tayini gibi teamüllerle olmuştu. Fakat esas olan daima tahtın ilahi takdire açık tutulmasıdır. Bu telakki karşısında bütün diğer adet ve teamüller hükümsüz kalmıştı. Hanedandan biri tahtı ele geçirdi mi artık onun meşruiyeti nazari ve hukuki bakımdan bir mesele olmamaktaydı.

•Monarşi Nedir?

Tarih boyunca insanlık pek çok farklı siyasal sistemle karşılaşmıştır. Monokratik ve demokratik iktidar örgütlenmeleri tarihî tecrübe içerisinde pek çok farklı şekilde ortaya çıkmış ve bir anlamda her siyasi yapı içinde farklı özellikler göstermiştir. Siyasi sistemin bir ülkenin sosyo-ekonomik yapısı, tarihi, gelenekleri, kültürü ve gelişmişlik düzeyinden etkileneceği gerçeği hatırlanırsa bu durumun son derece olağan olduğu görülür. Sözelimi tarihin iki devri Osmanlı İmparatorluğu ve İngiltere'nin her ikisi de monarşi ile yönetilmişlerdir. Yani bu ülkelerde siyasi iktidar tek bir elde toplanmış; padişah ve kral kendi ülkelerinin kaderinin temel belirleyicisi durumunda olmuştur. Tüm gücün tek bir elde toplandığı bu durum "mutlak monarşi" olarak anılır. Monarşinin başında bulunan isim bu görevi veraset yoluyla devralmıştır ve bu açıdan toplumu yönetme yetkisi tarihsel bir dayanağa sahiptir. Monarşilerde ülke içinde egemen olan hanedanın bunu hak ettiği, hatta ülkenin o hanedanın mülkü olduğu düşünülür. (Kaynak: Mümtaz'er Türköne (Edit.), Siyaset, 5. bs, Ankara, 2006.)

Şekil 2.1 Klasik Dönem Osmanlı Devlet Modeli

O hâlde Osmanlı Devleti'nde padişah nasıl olunurdu? Klasik Dönem'de padişah çocukları, sarayda başladıkları eğitimlerine Paşa Sancakları (Manisa, Trabzon, Amasya gibi) da denilen birimlerde devam ederdi. Şehzadeler burada tıpkı babasının yönettiği ülkenin devlet modelinin maketiyle karşılaşır ve burada ilerisi için deneyimler kazanırdı. Bir anlamda padişah olabilmek için bütün hünerlerini sergileyebilme fırsatı verilirdi. Böylece babasından sonra, devleti yönetecek mekanizmanın da takdirini kazanabilmişse, tahta otururdu. 1600'lere kadar devam eden bu sistem içinden hep büyük işler başarmış padişahların çıkması bir anlamda sistemin de başarısıydı.

Tekin	Azınlığın	Çoğunluğun
Yönetimi:	Yönetimi:	Yönetimi:
Tiranlık	Oligarşi	Demokrasi
Despotluk	Aristokrasi	
Monarşi	Timarşi	
Diktatörlük		

Kaynak: Mümtaz'er Türköne (Edit.), Siyaset, 5. bs, Ankara, 2006.

Osmanlı Devleti, evvela bir İslam devletiydi. Devlet sisteminde reaya (halk) Allah'ın padişaha emanetiydi. Yani ülkede yaşayan bütün Müslümanlar eşitti, sınıf ayrımı yoktu ve topluluklar şeriat kurallarına göre idare edilirdi. Yöneticilere

yüklenen bu sorumluluk karşısında Müslümanlar da Halifeye-Sultana mutlak itaat etme mecburiyetindeydi. Büyük coğrafyada uzun yıllar padişahı hiç görmeseler bile ona karşı derin muhabbetin sırrı bu ilişkiydi.

Osmanlı padişahları, teorik olarak mutlak yetkilere sahipti. Toprak ve kullar üzerinde tasarruf hakkına sahip olmasına rağmen, uygulama aşamalarında yetkileri kısıtlayan unsurlar da vardı. İslam hukuku, padişahın mutlak gibi görünen egemenliğini sınırlayan ilk unsurdu. Yine tebaanın canı ve malı üzerindeki tasarruf hakkını sınırlayan ikinci güç de örfü. Ayrıca Osmanlı Devleti'nde görev yapan kul ve din bürokrasisi de bu otoriteyi sınırlayıcı işlevler görmekteydi.

Osmanlı Devleti'nde yapı, toprak sistemine göre şekilleniyordu. Osmanlı'da toprak, hem sosyo-ekonomik hayatın hem de ordunun kaynağı idi. Bunun için ülke toprakları gelirine göre timarlara ayrılmıştı. Timarlar, savaşlarda yararlılık gösteren askerlere verilirdi. O da toprağı köylüye kiralardı. Böylece kira bedeli ve vergi alınırdı. Timarlı Sipahi elde ettiği bu gelire karşılık, gelirine göre belirli bir oranda asker yetiştirmek ve savaşa katılmakla yükümlüydü.

Timar sahipleri, mirî toprakları devlet namına tasarruf ederlerdi. Köylü onu efendisi olarak tanır ve hürmet ederdi. Timar sahibinin ise köylüyü himaye etmek, ona daha iyi şartlar temin ile toprağı arzusıyla bağlamak, ziraati geliştirmek ve devletin ihtiyaç duyduğu askeri temin etmek gibi sorumlulukları vardı. Timarlı sipahiler sıkıca denetlenirdi. Bu iş, kadılar aracılığıyla yapılırdı.

Osmanlı Devleti'nde padişahın devleti yöneten bir mekanizma vardı. Divan denilen bu mekanizma bugünkü "kabine" sistemine benzetilebilir. Burada her türlü devlet işleri görüşülür ve karara bağlanırdı. Osmanlı devlet felsefesinin yaşatılabilmesi için padişah kadar, devleti yöneten kişilerin de iyi bir şekilde yetiştirilmeleri gerekirdi. Bunun için Enderun denilen saray okulu geliştirilmişti.

•**Timar ve Feodal Sistem** : "Osmanlı Devleti'nde tatbik olunan bu şekil, batıdaki feodalite sistemiyle bazı müşterek özellikler taşısa da timar sistemini doğrudan doğruya bir feodalite sistemi addetmek yanlıştır: Zira, feodaller toprağın rand-hasil denilen gelirini almakla yetinmezler idari, adli ve malî tasarruflarda bulunurlardı" (Kaynak: Midhat Sertoğlu, Osmanlı Tarih Lügati, İstanbul, 1986.)

Osmanlı Devleti, her ne kadar şerî hukuku esas almışsa da zaman ve şartlara göre şeriatı aşan kendine has bir hukuk düzeni de meydana getirmişti. Gittikçe büyüyen coğrafyasına paralel olarak farklı din, mezhep, ırk, coğrafi şartlar yüzünden şerî hukukta tanımlanmamış durumlar karşısında örfi hukuku geniş bir şekilde uygulayabilmişlerdi. Bu da padişahın devlet düzeninde otoritesinin güçlenmesine ve devlet menfaatlerinin öne çıkmasına zemin hazırlamıştı.

Siyaset ve yönetim bilimleri açısından her toplum "Yönetenler ve Yönetilenler" olarak tasnife tabi tutulabilir. Osmanlı Devleti'nde yönetenler sınıfına "askerî" sınıf, yönetilenlere de "reaya" denilmiştir. Askerî sınıf, padişahın alınan beratlarla devlet hizmetine tayin olunurdu.

•**Berat:** “Lügat manası mektup olup, bu tabir Osmanlı Devleti’nde herhangi bir göreve veya hizmete tayin veya maaş tahsisi yahut da unvan ve nişan verilmesi, bir muafiyet veya imtiyaz verilmesi dolayısıyla hazırlanan fermanlar için kullanılmıştır. Berat yerine bazen “menşur” sözünün de kullanıldığı görülür.” (Kaynak: Midhat Sertoğlu, Osmanlı Tarih Lügati, İstanbul, 1986.)

Askerî sınıf padişah adına iş görürdü. Bu görevlilerin hepsi asker değildi. Ancak devlet hayatında görev yapan askerlerin sayısı fazla olunca sivil görevliler de böyle sıfatlandırılmıştı. Yine Osmanlı Devleti’nde dinî bürokraside görevlendirilenler ile kalemiyyede (memur) görevli olanlar da askerî sınıf içinde ele alınmıştı.

Ulema, Osmanlı Devlet modelinde yargı, eğitim-öğretim, dinî hizmetlerin yönetimi gibi önemli görevler üstlenmişti. Osmanlıda ulema “din bürokrasisi” ni oluştururdu. Bir de ulema olmayıp ama askerî yöneticiler olarak bilinen bir sınıf vardır ki bunlar da “devşirme-kul bürokrasisi”ni oluştururdu. Divan-ı Hümayun’da görevli reisülküttaplar, divan kâtipleri, hazinede görevli olanlar bu zümreden sayılırlardı.

Osmanlı toplum düzeninde ikinci sınıf ise yönetilenler yani “reaya” idi. Bu sınıf Osmanlı Devleti’nde üretim faaliyetlerini yürütürdü. Üretimleri karşılığında da devlete vergi verirlerdi. Devletin savaş ve diğer faaliyetlerini finanse etmekle yükümlüydüler. Bu hizmetler karşılığında ise reaya birer emanet olarak görülürdü. Toplum, homojen değildi. Toplum müslim reaya, gayrimüslim reâya ve yürükler olarak kategorize edilirdi. Yine toplum yaşam şekline göre kentliler, köylüler ve göçebeler olarak sınıflandırılmıştı. Kentliler arasında sanatla uğraşanlar “Lonca Esnafı”, ticaretle uğraşanlar da “Tüccar ve Sarraf” olarak ifade edilmişti.

Osmanlıda reaya bir de dinî inançlara göre sınıflandırılmıştı. Müslüman reaya, vakıf, mirî ve özel mülklere sahip, tarımla uğraşan, devlete vergi verenlerdi. Şerî ve örfi hukuka göre idare edilirdi. Gayrimüslim reâya ise devlete şerî ve örfi vergi yanı sıra cizye ve haraç adı verilen vergileri verirlerdi ve askerlikten muaf yaşarlardı.

Ayrıca Osmanlı toplum yapısında XVIII. yüzyılda görülen “Ayan” denilen bir sınıf da ortaya çıkmıştı. Ayanlar taşralarda yaşayan ve halkın içinde etkin ve güçlü şahsiyetlerdi. Bunlar zamanla Osmanlı yönetiminde önemli roller oynayacaklardı.

O hâlde Osmanlı Devleti’ni çağının en itibarlı devleti yapan sebepleri özetlemek gerekirse;

- ✓ Osmanlı devlet felsefesi
- ✓ Hukuk devleti olması
- ✓ Farklı din, mezhep ve ırklara karşı engin hoşgörülü olması
- ✓ Güçlü ekonomiye sahip olması
- ✓ Güçlü askerî teşkilatının olması
- ✓ Kapıkulu sisteminin iyi işlemesi
- ✓ İlimiye sınıfının önemsenmesi

- ✓ Osmanlı devlet teşkilatında görev yapan devlet adamlarının liyakatli ve donanımlı olmaları
- ✓ Rüşvet, suiistimal, israf, zulüm gibi kötülöklere fırsat verilmemesi şeklinde sıralanabilir.

Osmanlı Devleti'nin Çöküş Süreci

Osmanlı Devleti'nin büyüme ve yükselişini sağlayan; şahsi kahramanlıklar, idare kabiliyeti, merkezî ve taşra idarelerindeki üstünlükler XVII. yüzyıldan itibaren bozulmaya başladı. O hâlde devlet sistemi iyi işlerken ne oldu da bu üstünlük unsurları değişime zorlandı? İşte asıl cevap bulunması gereken soru budur.

Dış Sebepler

Rönesans ve Reform Hareketleri

XV. yüzyılın sonuna doğru yeni bir çağ başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesine çıktığı zamanlarda Akdeniz'e İtalyan Yarımadası egemendi. Bu duruma zamanla hem İslam dünyası hem de Ortodoks Hristiyanlar şiddetle karşı çıkmışlardı ki bu duygu atmosferi Osmanlı Devleti'ni hem Balkanlar'da hem de Ortadoğu'da egemen kılan önemli sebepti. Özellikle İstanbul'un fethi, İtalyan kent devletlerinin bu coğrafyalarda üstünlüğüne son vermişti. Bu süreç, gittikçe içe kapanan ve ekonomik anlamda sıkıntılar yaşayan Latinlerin ve diğer Avrupalı halkların bilinen dünyanın dışına çıkmasını ve keşiflerin yapılmasını sağladı.

"Yeniden doğuş" anlamına gelen Rönesans (Renaissance) kavramı, temelde Grek ve Roma'nın yeniden canlandırılarak Avrupa'nın bilimde, sanatta, edebiyatta önemli ivmeler kazanmasını ifade etmektedir. Rönesans, Floransa, Venedik, Portekiz, Hollanda, İngiltere gibi kent devletlerde veya metropollerde ortaya çıkmıştı.

Rönesans şu temel anlayışlara dayanmaktadır:

- ✓ Yeryüzü ilgi çekici ve araştırılmaya değer bir yerdir.
- ✓ İnsan güçlüdür ve bu gücüyle büyük başarılar elde eder.
- ✓ İnsanın sürekli faal olması şerefli bir şeydir.
- ✓ Aklın her alana hâkim olması insana yeni bir kimlik sağlar.
- ✓ Kısaca ifade etmek gerekirse Rönesans, insanın kendisi ve çevresini anlaması ve kavramasıdır.

•**Rönesans'ın Önemli Öncüleri**

William Shakespeare (1546-1616)
Edmund Spenser (1552-1599)
François Rabelais (1494-1553)
Michel Montaigne (1533-1592)
Miguel de Cervantes (1547-1616)
Leonardo da Vinci (1452-1519)
Raffaello (1483-1520)
Micheangelo (1475-1594)

Avrupa'nın çehresini değiştiren Rönesans'ın sonuçlarını ise şöyle ifade etmek mümkündür:

- ✓ Bilimde sanatta, edebiyatta özgün düşünce önem kazanmıştır.
- ✓ Avrupa'da skolastik düşünce yerini akla bırakmıştır.
- ✓ Avrupa'da reform hareketleri ivme kazanmıştır.
- ✓ Bu mücadele sonucunda kilisenin otoritesi sarsılmıştır.
- ✓ Aydınlanma çağı ortaya çıkmıştır.
- ✓ İslam dünyası ve Osmanlı; bilim, sanat ve edebiyatta Avrupa'ya göre geri kalmıştır.
- ✓ Avrupa'da bireycilik yaklaşımları önemli ivme kazanmıştır.

•**Aydınlanma Felsefesi:**“Feodal düzen içinde yavaş yavaş gelişerek ekonomik ve sosyal alanda üstünlüğü ele geçiren sınıfın burjuva sınıfı olduğunu daha önceleri belirttik. İşte maddi temellere dayanan bu olayı, yani bir sosyal sınıfın ortaya çıkararak siyasal iktidara adaylığını koyması olayı, her zaman olduğu gibi, yeni bir dünya görüşü yeni bir felsefe, yeni bir ekonomik ve sosyal öğretiyi de beraberinde getiriyor. Burjuvaziye özgü bu genel dünya görüşüne bütünüyle “Aydınlanma Felsefesi” diyoruz.” (Kaynak: Murat Sarıca, Siyasal Tarih, İstanbul, 1983.)

Reform ise yenileştirme, yeniden kurma anlamına gelmektedir. XV. ve XVI. yüzyıllarda Avrupa'da dinî düşüncede ortaya çıkan eleştiriler ve çalışmalardır. Kiliseyi yeniden kurmak adına yapılan girişimlerin sonuçsuz kalmış olması, Avrupa'da yeni arayışlara yol vermiştir. Bütün Avrupa'da, papazların ahlak dışı hayat sürdürdükleri ve zenginleştikleri gibi eleştiriler gittikçe ciddi bir kamuoyu oluşturmuştur. Ayrıca Hristiyanlık doktrini de tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle din ile ilgili metinleri doğrudan doğruya incelenme gayreti içinde olan hümanistlerin, kutsal kitabın İbranice ve Grekçe metinlerine inerek anlama çabaları, yeni tartışmalar ve yorumları ortaya çıkardı. Bu şekilde de reform hümanizmden

doğmuştur. Reform, önce din duygularının kuvvetli olduğu Almanya ve Fransa'da ortaya çıkmıştır.

Ayrıca Martin Luther, Erasmus Calvin, Zwingli gibi ruhban sınıfından öncülerin büyük eleştirileri, İncil'in ulusal dillere çevrilmesi, kâğıt ve matbaa gibi alanlarda ortaya çıkan gelişmeler reform hareketlerini etkilemişti. Osmanlı Devleti ise Avrupa'da bu gidişata dolaylı yollardan destek olmuştu. Özellikle Kanuni Süleyman Dönemi'nde Avrupa'yı güçsüzleştirmek, yeni bölünmelere ortam hazırlamak için Protestanlık gibi mezhepler desteklenmişti.

Avrupa'da bu gidişatın sonucunda

- ✓ Yeni mezhepler ortaya çıktı. (Kalvinizm, Anglikalizm vs)
- ✓ Din adamlarının (ruhban sınıfı) siyasi ve toplumsal hayat üzerindeki etkisi zayıfladı.
- ✓ Uzun yıllar sürece mezhep tartışma ve savaşları devam etti.
- ✓ Katolikler ve kiliseler de kendi içinde yenilenme çabası içinde oldu.
- ✓ Avrupa "Laiklik" vurgusu dinî, içtimai, siyasi ve eğitim hayatı için güç kazanmaya başladı.
- ✓ Siyasi birlikten yoksun Avrupa, Osmanlı karşısında savunmasız kaldı.
- ✓ Ulusal devletlerin kurulma süreci başladı.

Coğrafi Keşifler

Yeniçağa damgasını vuran ve bütün dünya ülkelerinin kaderini değiştiren olay coğrafi keşiflerdir. XV. yüzyılın sonlarından itibaren küçük Avrupa kıtasına sıkışıp kalan Avrupalılar, bu süreçte uçsuz bucaksız okyanuslara açılırlar ve yeni yerler keşfederler. İki yüz yıldan fazla süren bu hareketler "Büyük Coğrafya Buluşları" diye adlandırılır.

Bu sürecin başlamasında etkili olan sebeplerin başında Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu coğrafyanın jeopolitik bağlamda üstünlüğü ele geçirmesiydi. Özellikle bilinen kara ve deniz yollarına hâkimiyeti Avrupalıların ekonomik anlamda fakirleşmelerine, ihtiyaçlarının karşılanamamasına sebebiyet vermişti.

Bu gidişat zamanla Avrupa'nın siyasi yapısını da etkilemiş, feodal yapı bir müddet sonra yerini merkezî kraliyetlere bırakmıştı. Özellikle bilim ve teknik alanındaki gelişmeler bu süreci hızlandırmıştı. Mesela barutun ateşli silahlarda kullanılmaya başlanması, pusula ve gemicilik alanındaki gelişmeler, haritacılık alanındaki çalışmalar vs. Ayrıca cesur gemicilerin ortaya çıkması, kral ve kraliçelerin denizcileri desteklemesi, ticaret yolları üzerindeki Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti, Avrupa'nın Osmanlı'ya ekonomik anlamda bağlı kalması, zengin doğuya (Hindistan vs) ulaşma arzuları gibi sebepler Yeniçağ'da büyük coğrafi keşiflerin başlamasında etkili oldu.

Bu uzun soluklu çabaların sonuçları ise bütün dünyayı tesiri altına almış ve Avrupa kıtasının üstünlüğü ele almasına ortam hazırlamıştı. Bu hareketler sonucunda:

- ✓ Dünya ticareti, Akdeniz'in dışına çıktı, okyanuslara taşındı.

- ✓ Keşiflerle yeni yerleşim yerleri kuruldu; köle ticareti ve kitle hâlinde göçler ortaya çıktı.
- ✓ Ticaret hırsı ve zenginleşme arzusu "Kapitalizm" in ortaya çıkışına zemin hazırladı.
- ✓ Coğrafi keşiflerle misyonerlik ve dini yayma çabaları yeni keşfedilen yerlere ulaştı.
- ✓ Burjuva sınıfı ortaya çıktı; Avrupa'daki feodal yapıyı çöküşe zorladı.
- ✓ Zenginleşen Avrupa'da modern devlet ve ulus oluşumu hızlandı.
- ✓ Coğrafi keşiflerle, şirketleşme, bankacılık komisyon gibi kavramlar ekonomiye girdi.
- ✓ Sömürgecilik yönetimleri ortaya çıktı. (İlk sömürge imparatorlukları İspanya ve Portekiz tarafından kuruldu.)
- ✓ Sömürülen ülkelerden Avrupa'ya getirilen değerli madenler bir müddet sonra Avrupa'da enflasyonist hareketleri ateşledi.
- ✓ Yegâne zenginlik kaynağı olarak değerli madenleri gören iktisadi doktrin "merkantilizm" ortaya çıktı.
- ✓ Başta Osmanlı Devleti olmak üzere İslam ülkelerinin ekonomisi bozuldu ve fakirleşme, gerileme süreci başladı.
- ✓ Akdeniz limanları yerine, Atlas Okyanusu limanları önem kazanmaya başladı.
- ✓ Rönesans ve reform hareketleri hızlandı.
- ✓ Kara yolu ticareti yerine deniz yolu ticareti önem kazandı.
- ✓ Avrupa'da üretim artınca pazar sorunu yeni mücadele sahaları doğurdu.
- ✓ Keşfedilen yerlerde eski uygarlıklar yok edildi
- ✓ Melez ırklar ortaya çıktı.
- ✓ Baharat ve ipekyolu önemini kaybetti.
- ✓ Keşfedilen yerlerden karşılıklı olarak sosyo-kültürel, düşünce alanlarında yapılan transferler kadar yeni meyve, sebze ve diğer tarım ürünleri de öğrenildi.

Kapitülasyonlar

Kapitülasyon bir ülkede yabancı devletlerin tüccarlarının tabi olacağı şartları gösteren resmî belgelerin adıdır. Bizans, Trabzon Rum Krallığı gibi devletlerin "İtalyan tüccar şehirlerine verdikleri imtiyazlara "Hrisabule" altın mühür deniliyordu. Batılılar bu imtiyaza "Capitulatio" adını verdi. Osmanlı Devleti'nde de bu imtiyazlara ahitname yazılı yemin, and deniliyordu. Yabancılar kapitülasyon veren ilk Türk Devleti, Osmanlı Devleti değildi. Daha önce Anadolu Selçuklu Sultanları İzzettin Keykavus ve Alaeddin Keykubat, İtalyanlara bu hakları vermişti.

•**Ahid-nâme:** Osmanlı Devleti zamanında yabancı bir devletle yapılan her türlü yazılı anlaşmalara verilen ad. Türklere zamanla ve yavaş yavaş yükletilen kapitülasyonlar, ilk zamanlarda fermanlarla lütuf olarak bahşedilen bazı imtiyazlardan ibaret iken, yenik çikılan harblerin sonunda ahitnamelerle bir taahhüt şekline sokulmuştur.

Bu haklar özetle

- ✓ İmtiyazı veren devlet, yabancı tüccarların kendi ülkesinde rahatça hareket edebilmesine müsaade eder.
- ✓ Yabancı tüccarın can ve mal güvenliği sağlanır.
- ✓ Ölüm hâlinde terekesinin, tüccarın varislerine verileceğini garanti eder.
- ✓ Hukuki anlaşmazlıklar yabancı tüccarların kendi aralarında ise kendi hukuki kurallarına göre, yerli tüccarlarla ise yerli mahkemeler bakar.
- ✓ Başkasının borcu için tüccarların kovuşturulamayacağını garanti eder.
- ✓ Malını en uygun fiyatla istediği yerde satabilmesini sağlar.
- ✓ Gümrüklerde yol boyunca geçit vergilerinden muafiyeti sağlar.

Bu haklar zamanla kültürel, dinî, adli, mali alanlarda da verilmişti. İlk başlarda bu haklar padişahların saltanatı boyunca olacağı ilkesi benimsenmişti. 1740'lerden itibaren de devamlı hâle getirilmişti. Bu çok önemli haklar başlangıçta Fransa'ya verilmişken zamanla bütün Avrupalı devletlerin ilgisini çekmiş ve bu haklara kavuşmuşlardı.

Gelinen bu durum Osmanlının ekonomik, mali, siyasi dengelerini alt üst edecek raddelere ulaşmış, Osmanlı Devleti Avrupalı tüccarın, sanayicinin açık pazarına dönüşmüş, yerli tüccar ve esnafın ise tükenmesine zemin hazırlamıştı.

Sanayi İnkılâbı

Coğrafi keşiflerle başlayan uzun soluklu bu süreç XVII ve XVIII. yüzyıllarda düşünce ve bilimsel çalışmalarda yepyeni gelişmeleri de beraberinde getirdi. Avrupa önce "Akıl Çağı"nı sonra "Aydınlanma Çağı"nı yaşadı. Sömürgecilikle elde ettiği sermaye birikimi de hem sosyal tabakayı hem de üretim anlayışlarını altüst etti. Bu durum en az Fransız İhtilâli kadar dünyayı etkileyecek olan Sanayi İnkılâbı'nı ortaya çıkardı. Büyük devletlerin siyasi anlamda güçlenme arzusu, ekonomik alanda da kendini gösterdi. Bilimsel buluş ve icatlar üretime aktarılınca süreç başlamış oldu. Mesela, insanlık hayatında dinamitin bulunması, çelik üretiminin başlaması, buharlı makinelerin icadı geleneksel el emeği üretim anlayışını (manufactur) değiştirmiş, fabrikasyon üretim anlayışı ivme kazanmış oldu. Bu da bol miktarda üretim anlamına geliyordu. Bol, ucuz üretim ise ham madde ve pazar mücadelesini beraberinde getirdi. Üretim şekillerinde meydana gelen bu büyük değişim toplumsal hayatta da değişim getirmişti. İşveren, patron, işçi,

kapital ileriki aşamalarda da sosyalizm, sendikalizm gibi kavramları ve örgütlenmeyi beraberinde getirdi.

Avrupa'da ilk defa İngiltere'de başlayan "Sanayi İnkılâbı", Osmanlı Devleti'ni de çok derinden etkilemiştir. Bu süreçte Osmanlı'nın jeopolitik önemi daha da önem kazanmış olmasına rağmen, düşünce ve bilimsel çalışmalarda yeterli bilgi birikimi elde edilememiştir. Dolayısıyla geleneksel üretim anlayışı ile Avrupalı üreticilerle rekabet edememiş, hatta bu konumuyla sömürgecilerin pazar ve ucuz hammadde kaynağına dönüşünce, yerli üretim gelişmemiş, dışa bağımlı bir hale gelmişti.

Sanayi İnkılâbı şu sonuçlarıyla bütün dünyayı etkilemiştir:

- ✓ Ucuz hammadde ve pazara olan ihtiyaç arttı.
- ✓ Bunun sonucunda sömürgecilik yarışı daha da önem kazandı.
- ✓ Makineleşme, üretimde öncelik haline geldi.
- ✓ Kömür elektrik, petrol gibi enerji kaynaklarının önemi arttı.
- ✓ Büyük şirketler kuruldu ve ticarete tekelleşme süreci başladı.
- ✓ İşçi sınıfı, sosyalizm gibi kavramlar taraftar toplamaya başladı.
- ✓ Avrupa'da bilimsel buluşlar ve bu çerçevede yatırımlar hızla arttı.
- ✓ Yeni teknoloji silah üretimi arttı.
- ✓ Çevre, nüfus, kentleşme, beslenme gibi sorunlar ortaya çıkmaya başladı.
- ✓ Köylerden kentlere göçler arttı.
- ✓ Bankacılık sigortacılık gibi yeni sektörler önem kazandı.

Fransız İhtilâli

XVIII. yüzyılın en önemli iki olayı ABD'nin tarih sahnesine çıkması ve büyük Fransız İnkılâbı idi. Yukarıda da ifade edildiği gibi coğrafi keşiflerin sonucunda Avrupa'da ortaya çıkan "Burjuva" sınıfının statükoya getirdiği eleştiriler, yeni siyasi hakları elde etme mücadelesi, Fransız filozof, edebiyatçı ve sanatçıların ortaya koyduğu fikirler, eserleriyle siyasal sistemi eleştirmeleri, halkı bu çerçevede aydınlatmaları, Fransız İhtilâli'nin en önemli hazırlık aşamasıydı. Bunların yanında kralın baskıcı yönetimi, halkın sınıflara ayrılması, ağır vergiler altında ezilmesi, İngiltere ve ABD'de demokratikleşme yolunda adımların atılması, insan hakları, özgürlük gibi açılımların Fransa'da da yankı bulması gibi sebepler ihtilâlin ortaya çıkmasını sağladı.

Halkın 14 Temmuz 1789'da "özgürlük, eşitlik, kardeşlik" sloganıyla Bastil Hapishanesi'ne saldırarak, mahkûmları salıvermesiyle isyan ateşlenmiş, binlerce insanın ölümüyle sonuçlanan isyan, ihtilâle dönüşmüştü. Halk mücadeleyi kazanmıştı. İsyân sonucunda toplanan Kurucu Meclis "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi"ni yayımlamış, anayasanın yürürlüğe girmesiyle Kurucu Meclis'te kendisini feshetmişti.

Fransa'da ortaya çıkan yeni anlayış ve getirdiği kavramlar çok uluslu devletler için yıkım oldu. İhtilâl sonucu yeşeren milliyetçilik fikri çok uluslu bir devlet olan

Osmanlı Devleti için de bir yıkım etkisi meydana getirdi. Asırlarca bir arada yaşamayı becermiş azınlıklar bu süreçte Avrupalı devletlerin de etkisiyle XIX. yüzyıl boyunca bağımsızlık mücadelesi içine girdiler. Bu durumun Osmanlı Devleti'nin parçalanmasına büyük etkisi oldu. Ayrıca bu süreç Osmanlı Devleti'nde demokratikleşme, laikleşme, Avrupa hukukuna yönelme anayasalı sisteme geçme arayışlarını da beraberinde getirdi.

Fransız İhtilâli'nin insanlık hayatını etkileyen sonuçları ise şöyledir:

- ✓ Hürriyet eşitlik, özgürlük, milliyetçilik, laiklik gibi fikirlere öncülük etti.
- ✓ Ulus devletlerin kurulması hızlandı.
- ✓ İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi birçok devlet için örnek teşkil etti.
- ✓ Laik sistem ve laik hukuk bütün dünyaya yayıldı.
- ✓ Çok uluslu devletlerin yıkılışı hızlandı.

İç Sebepler

Osmanlı Devleti; XVII. yüzyıla kadar göstermiş olduğu performansı ile bütün dünyanın en ileri ve kuvvetli birkaç devleti arasındaydı. Sahip olduğu coğrafya, dünyanın merkezî ve zor bir coğrafya idi. Nüfusu ortalama 20 milyon, yüz ölçümü de hinterlandıyla 22 milyon km² idi. Yukarıda da bahsedildiği üzere bu süreçte Avrupa'da meydana gelen gelişmeler Osmanlı Devleti'nin idari, sosyal, siyasi ve ekonomik yapısını etkilemişti. Olup bitenler karşısında gerekli yenilikler zamanında yapılamayıp ve keyfilikle ülke yönetimine devam edilince önce duraklama sonra da gerileme süreci ivme kazanmış oldu.

Osmanlı Devleti'nde Merkezî İdarenin Bozulması

Klasik Dönem'de, liyakatli padişahların ülkeyi ve devleti yönetmesine sebep olan veraset sisteminin 1600'lerden itibaren değiştiği görülür. I. Ahmet'in (1603-1617) ölümüyle birlikte yerine kardeşi Mustafa tahta çıktı. Bu uygulama ile artık ailenin en yaşlı üyesi hükümdarlık hakkını elde etmiş, "ülüş sistemi" terk edilerek "ekber ve erşed sistemi" yani ailenin en yaşlısı ve olgun olanın tahta çıkması geleneği başlamış oldu. Bu tarihten itibaren şehzadeler, sarayda odalarda korunmaya başlamış, bu durum şehzadelerin yeteneksiz ve saray kadınları ile diğer görevlilerin etkisi altında kalmalarına sebep olmuştu.

•**Ülüş Sistemi:** Orta Asya eski Türk devlet geleneğine göre ülkenin hanedan üyeleri arasında paylaşılması âdetini ifade etmektedir.

Yükseliş Dönemi'nde devleti padişahla birlikte yönetecek devlet adamlarına da çok büyük önem verilirdi. Bu uygulamalar aynı zamanda merkezî otoritenin de iyi işlemesini sağlardı. Veraset sisteminde yapılan değişiklikler bu uygulamalara da sirayet edince liyakatine bilgisine bakılmaksızın rüşvet, adam kayırma ile atamalar

yapılmaya başlandı. Bu uygulamada zamanla taşralarda birçok hoşnutsuzluğun isyana dönüşümüne zemin hazırladı.

Taşra Yönetiminin Bozulması

Osmanlı coğrafyası büyüdükçe sorunları da o nisbette büyüdü. XVII. yüzyıldan itibaren merkezî yönetimde meydana gelen değişim, devletin taşra yönetiminde de olumsuz etkilerini göstermede gecikmedi. Bu süreçte yaşanan uzun savaşlardan dolayı timar sahiplerinin görevlerini yapamamaları, taşrada güvenlik sorunlarını artırmış, bu da birçok isyanın çıkmasına ortam hazırlamıştı.

Yine birçok bölgede birbiri ardına çıkan Celali İsyanları halkın huzurunu kaçırmış ve sonunda göç olgusu kendini göstermişti. Oysaki Osmanlı Devleti halkın yaşadığı yerde kalmasını istiyordu. Çünkü toprak ekilmeli, üretim artırılmalıydı.

Osmanlı toplumunda başlayan bu hareketlilik, rüşvet, adam kayırmayı doğurdu ve idari, hukuki işlerden sorumlu yöneticiler de ehil olmayınca bu sefer de halkın merkeze olan güveni sarsılmış ve asayiş-güvenlik gibi sorunlar artmış oldu.

Toprak Sisteminin ve Ordunun Bozulması

Kanuni Sultan Süleyman devrinde iyi uygulanan Timar sistemi, padişahın ölümünden sonra bozulma belirtileri göstermeye başladı ve ilk defa timarlar iltizam şeklinde verildi. İltizam sisteminde devlete gelir getiren topraklar bedeli karşılığında şahıslara verildi. İltizam sahiplerine mültezim denirdi. Mültezimler toprağın gelirini peşin öderlerdi ve sonra bunu kârla halktan geri alırlardı. Zamanla sistem zulme dönüşmeye başladı. Timar sahipleri sadrazamlara rüşvetler vererek haksız kazançlar elde etmeye başladı. Bu durum da halkın yöneticilere olan inancını sarsmış ve adaletle ünlü Osmanlı Devleti, prestijini kaybetmiştir.

- Osmanlı Devleti'nde toprak sisteminin değişmesinde; uzun yıllar süren savaşlar sonucu devletin gelirlerinin düşmesi ve devletin paraya olan ihtiyacının artması etkili olmuştur.

Osmanlıda toprak sistemi, aynı zamanda Osmanlı ordusunun da en önemli kaynağıydı. Dolayısıyla timar sisteminin bozulması, Avrupa'nın disiplinli, donanımlı iyi teçhiz edilmiş orduları karşısında etkisiz kalması, timarlı sipahilerin de gücünü azalttı. Yine Osmanlı Devleti'nin daimi ordusunu teşkil eden (paralı askerleri olan) Kapıkulu Ocakları'na kanunlara aykırı bir şekilde asker alınması bunların sayısını 100 binlere çıkarmış, bu da hem devlet hazinesine çok büyük yük getirmiş hem de ordunun bozulmasını ve itibarını sarsmıştı. Ayrıca geçim sıkıntısı yüzünden yeniçerilerin askerlik dışında işlerle uğraşmaları ordu disiplinini sarsmıştı. Ayrıca donanmaya, denizcilikle ilgisi olmayanların görevlendirilmeleri, ateşli silahları iyi kullanan eğitilmiş, disiplinli Avrupalı orduların gelişme sürecinin iyi analiz edilememesi Osmanlıda orduyu sarsmış ve devletin itibarını iyice düşürmüştü.

Ekonomik Yapının Bozulması

Osmanlı Devleti'nde ekonomi tarıma endeksliydi. Dolayısıyla örgütlenme de bu çerçevede olmuştu. Toprak gelirlerine göre ayrılmış ve üretimde devamlılık esas alınmıştı. Ayrıca Akdeniz havzasına, büyük ticaret yollarına hâkimiyeti savaşlardan elde edilen ganimetlerde bir o kadar ekonomiyi ve mali dengeleri çağının en sağlam, en güçlüsü yapmıştı.

Güçlü mali dengeler XVII. yüzyıldan itibaren yavaş yavaş sarsılmaya başladı. Bu sarsılma devletin her alanında kendini göstermekte gecikmedi. Devlette baş gösteren bu bozulma, onu yarı sömürge bir devlet olmaya kadar götürmüştü. O hâlde asırlarca dünyanın en güçlü ekonomisi olmayı başarmış olan Osmanlı ekonomisi ne oldu da bozuldu? Bu sebepleri şöyle izah edebiliriz:

- ✓ Timar sisteminde meydana gelen bozulma
- ✓ Ülkede uzun yıllar devam eden isyanlar
- ✓ Göç olgusuyla köylünün toprağını terk etmesi ve üretime ara vermesi
- ✓ Coğrafi keşifler sonucu Avrupa'da büyük sermaye birikimi olması nedeniyle Avrupa'dan Osmanlı'ya gelen bol miktarda değerli madenlerin Osmanlı Devleti'nde enflasyonist harekete sebep olması
- ✓ Sık sık değişen padişahların dağıttıkları cülûs bahşişleri ve masrafların artması
- ✓ Osmanlı'nın kontrolünde olan büyük ticaret yollarının denizlere kayması sonucu Osmanlıda mali dengelerin bozulması
- ✓ Uzun süren savaşların (Avusturya-İran) harcamaları artırması
- ✓ Kalifiye insana olan ihtiyacın karşılanamaması
- ✓ Kapitülasyonların yaygınlaşması sonucu ihracat-ithalat dengesinin bozulması
- ✓ Saray masraflarının artması
- ✓ Köylünün vergi yükünün artması yüzünden üretimi bırakması
- ✓ Avrupa'nın sanayileşme hamleleri sonucu bol miktarda ürünün yerli üreticiyi iflasa sürüklemesi
- ✓ Avrupalı devletlerin Osmanlı'ya karşı birçok noktada ortak hareket etmeleri.

Eğitim Sisteminin Bozulması

Eğitim, birey-toplum ve devlet hayatında bir uyum ve bu çerçevede ihtiyaçların karşılanması faaliyetlerinin bütünüdür. Osmanlı Devleti'nde eğitim, uzun yıllar çağdaşlarına göre daha ileri bir seviyedeydi. XVII. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti, dünyanın en güçlü ve donanımlı devleti olabilmişse bunu biraz da eğitim kurumlarına borçludur.

Osmanlı Devleti'nde eğitim kurumları fonksiyonel yapısına göre Acemi Oğlanlar Ocağı, Enderun Mektebi, Sibyan Mektepleri ve Medreseler ilk dikkat çekenlerdi. Modernleşme sürecine göre de birçok farklı eğitim kurumu bu sisteme

dahil olmuştu. Özellikle medreseler, ilmiye teşkilatının en önemli üst düzey kurumlarıydı. Buralarda dinî ve pozitif eğitim yapılırdı.

XVII. yüzyıldan itibaren başlayan gerileme sürecinden eğitim kurumları da payını almıştır. Bu süreçte asli vazifeleri ilim olması gereken medreselilerin, siyasetle uğraşmaya başlamaları medreseye olan güveni sarsmıştı. Ulema sınıfı, maddi ve şahsi heveslerinin peşine düştü ve medreseleri kullanmaya başladı. Bu süreçte rüşvet, adam kayırma öne çıktı.

Avrupa'da eğitim alanında kat edilen mesafe ve bu çerçevede yapılan yenilikler hakkıyla kavranamadı. Pozitif bilimlere medreseler yeterli önemi vermediği gibi hak etmemiş birçok kişiye de ilmî rütbelere, payeler verilmişti. Daha da dikkat çeken "Beşik Uleması" denilen yeni doğmuş çocuklara müderrislik sıfatları verilmesi gibi pek çok sebep eğitimde gerilemenin nedenleri arasında sayılabilir.

Modernleşme sürecinde de mevcut olan bu kurumlar kaldırılamamıştı. Bunlara paralel olarak yeni Avrupaî tarz eğitim kurumları kurulmuşsa da bu kurumlar, devletin, toplumun ve bireylerin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmış ve eğitimde ortaya çıkan ikilik yeni sorunlara ortam hazırlamıştı.

Yargı Teşkilatının Bozulması

Osmanlı Devleti'nin asırlarca sahip olduğu muazzam coğrafyada yaşayabilmesini temin eden en önemli unsurlardan biri de adalet ve hoşgörüydü. Çünkü devleti idare edenlerin temel felsefesine göre, "Reaya Allah'ın bir emanetidir", "Ülkeler kılıçlarla fethedilir ama adaletle yönetilir" idi. Bunun için yargı teşkilatı çok önemliydi. Yargı teşkilatının başında Kazaskerler vardı. Divanlara katılırlardı. Coşkun Üçok'un ifadesiyle "küçük kasabalara kadar dal budak salmış olan bir yargı teşkilatı vardı. Bu teşkilatın en önemli unsurunu yargıçlar teşkil etmektedir." Teşkilatta yerleşim yerinin büyüklüğüne göre "Molla, Menasib-i Devriye, Müfettişler, Kadılar, Naibler" görev alırdı.

Devletin gerileme sürecine paralel olarak adalet-yargı teşkilatı da bundan etkilendi. İlmiye teşkilatının bozulması yargıyı etkiledi ve kadılar iyi yetişmeden rüşvet, iltimasla işlerini yürütmeye başladı. Sosyal patlamalar olmamasına rağmen, devletin çöküş sürecini hızlandırıcı rol oynadı.

Azınlıkların Faaliyetleri

Azınlıklar, asırlarca Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında huzur içinde, zengin ve müreffeh bir hayat sürdü. Bu durum, XIX. yüzyıldan itibaren sarsılmaya başladı. Özellikle Fransız İhtilâli'nin getirdiği özgürlükçü fikirler, azınlıklar arasında bağımsızlık düşüncesinin yayılmasını sağladı. Ayrıca büyük devletlerin Osmanlı Devleti üzerindeki emellerine ulaşma noktasında politik özne olarak azınlıkları görmeye başlamaları ve misyonerlerin faaliyetleri, azınlıkların Osmanlı Devleti'ne karşı isyan etmelerine sebep oldu. Bu sürecin sonucunda da azınlıkların büyük çoğunluğu bağımsızlıklarını elde etti. Bu gelişmeler Osmanlı Devleti'nin yıkılış sürecini hızlandırdı.

Özet

- Osmanlı, sahip olduğu değerleriyle asırlarca çağının idrakine hükmetmiş bir dünya devleti idi. Adaleti ve hoşgörüsüyle birçok etnik ve dinî unsuru bir arada yaşatabilme becerisini göstermişti. Güçlü ekonomisi ve ordusuyla bilinen dünyanın merkezine konuşlanmıştı. Zamanla Avrupa'da meydana gelen gelişmelere yenik düşmüştü. Bu süreçte eski günlerine dönme gayretleri de çözüm olamamıştı.

DEĞERLENDİRME SORULARI

Değerlendirme sorularını sistemde ilgili ünite başlığı altında yer alan "bölüm sonu testi" bölümünde etkileşimli olarak cevaplayabilirsiniz.

- Coğrafi keşifler sonunda ticaretle uğraşan burjuva sınıfı zenginleşti. Bunlar soyluların topraklarını alarak büyük güç kazandılar.
Bu durumun aşağıdakilerden hangilerine neden olduğu savunulabilir?
I.Sınıflar arası mücadelenin yaşanmasına
II.Zenginlik kaynağının değişmesine
III.Ulusal bilincin oluşmasına
a) I, II ve III
b) I ve II
c) Yalnız I
d) II ve III
e) I ve III
- Aşağıdakilerden hangisi Coğrafi Keşiflerin sonuçlarından biri değildir?
a) Avrupalılar yeni sömürgeler elde ettiler.
b) Ticaret yolları değişti.
c) Ticaretle uğraşan Burjuva sınıfı zenginleşti.
d) Akdeniz ticaretin merkezî durumuna geldi.
e) Amerika'nın eski bir uygarlık merkezî olduğu görüldü .
- Aşağıdakilerden hangisi duraklamanın iç nedenleriyle ilgili değildir?
a) Toprak siteminin bozulması
b) Taşra yönetimindeki bozulma
c) Merkezî idarenin güçlenmesi
d) Adalet sistemin bozulması
e) Ekonomik yapının bozulması
- Fransız İhtilâli sonunda milliyetçilik prensibi siyasi bir karakter kazanarak çok uluslu devletlerin parçalanmasında etkili olmuştur.
Bu durumun sonucunda aşağıdakilerden
I.Avrupa'da sınırların değişmesine
II.Bağımsızlık savaşlarının artmasına
III.Mutlakiyetçi yönetimlerin gücünün azalmasına
Hangilerinin gerçekleştiği savunulabilir?
a) Yalnız I b) I ve II c) I, II ve III d) II ve III e) Yalnız II
- Sanayi İnkılâbı ile elle üretimden makineli üretime geçilmiştir.
Aşağıdakilerden hangisi, bu gelişmenin sonuçlarından biri değildir?
a) Uluslararası ekonomik rekabetin artması
b) Pazar bulma ihtiyacının artması
c) İşçi sınıfının önem kazanması
d) Mutlak monarşilerin güçlenmesi
e) Ham madde gereksiniminin artması

CEVAPLAR: 1-A, 2-D, 3-C, 4-C, 5-D

YARARLANILAN VE BAŞVURULABİLECEK KAYNAKLAR

- Gökkaya, A.K. ve Yeşilbursa, C. C. (2008). *Yeni ve Yakın Çağ Tarihi*. Ankara.
- Öztürk, C. (Edit.), (2005). *İmparatorluktan Ulus Devlete Türk İnkılâp Tarihi*. Ankara.
- Seignobos, C. (1960). *Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi*. (çev.Semih Tiryakioğlu). İstanbul.
- Üçok, C. (1985). *“Tanzimat’tan Önce Osmanlı Devleti’nde Hukuk”*, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi (Cilt 3) . İstanbul.
- Üçok, C. (1960). *Türk Hukuk Tarihi Dersleri*. Ankara.
- Dursun, D. (1989). *Osmanlı Devletinde Siyaset ve Din (Yönetim ve Din İlişkileri Açısından)*. İstanbul.
- Cin, H. (1978). *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*. Ankara.
- İnalçık, H. (1958). Osmanlı Hukukuna Giriş . *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* , 13(2).
- İnalçık, H. (1958). *Osmanlı Padişahı*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi , 13(4).
- İnalçık, H. (1959). *Osmanlılarda Saltanat Veraseti Usûlü ve Türk Hakimiyet Telakkisiyle İlgisi*. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 14(1).
- Güçer, L. (1983). *İktisat Tarihi Ders Notları*. İstanbul.
- Price, M.P. (1969). *Türkiye Tarihi (İmparatorluktan Cumhuriyete Kadar)*, çev.M.Asım Mutludoğan. Ankara.
- Sertoğlu, M. (1986). *Osmanlı Lûgatı* (2. Baskı). İstanbul.
- Sarıca, M. (1996). *100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi*. İstanbul.
- Sarıca, M. (1983). *Siyasal Tarih*. İstanbul.
- Türköne, M. (Edit.), (2006). *Siyaset* (5. Baskı). Ankara.
- Sander, O. (1992). *Siyasi Tarih (İlkçağlardan-1918’e)*. Ankara.
- Turan, R., Safran, M., Hayta, N., Şahin, M., Çakmak, M. A., Dönmez, C., (2000). *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*. Ankara.
- Tanilli, S. (2006). *Türkiye’de Aydınlanma Hareketi*. İstanbul.
- Yerasimos, S. (1986). *Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye (Bizanstan Tanzimata)* (5.baskı). (çev. Babür Kuzucu). İstanbul.
- Pamuk, Ş. (2007). *Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi (1500-1914)* . İstanbul.